

FARS KLASİĞİ KABUS-NÂME'DE TÜRKLERE BAKIŞ VE "TÜRKELMİŞ" KELİMESİ ÜZERİNE

Doç. Dr. Enfel DOĞAN*

ÖZ

Kabus-nâme, Keykavus bin İskender'in M. 1082 yılında oğlu Gilân Şah için kaleme aldığı nasihatname-siyasetname türünde Farsça bir kitaptır. Kırk dört bölümden oluşan bu eserde hayatın her alanında kullanılabilecek yararlı ve gerekli bilgiler verilmektedir. Bu bilgilerin bir kısmı şu alanlardadır: Satranç oynamak, latife yapmak, yıkanmak, av avlamak, top oynamak, cariyeye ve köle almak, at cinsleri, tıp, astroloji ve hendese gibi ilimlere vâkıf olmak, padişahlık ve vezirlik gibi idari makamlara hazır olmak vs.

Fars edebiyatının temel eserlerinden biri olan *Kabus-nâme* Eski Anadolu Türkçesi döneminde (13-15. yüzyıl) farklı mütercimler tarafından altı kez Türkçeye tercüme edilmiştir: 1. Mütercimi bilinmeyen ilk çeviri, 2. Şeyhoğlu Sadrüddin çevirisi, 3. Akkadioğlu çevirisi, 4. Bedr-i Dilşad'ın manzum çevirisi: *Murad-nâme*, 5. Mercüme Ahmed çevirisi, 6. Mütercimi bilinmeyen ikinci çeviri.

Kabus-nâme'nin çeşitli bölümlerinde, olumsuz şekilde Türklerden bahsedilmektedir. Bu makalede *Kabus-nâme* ve Türkçe tercüme hakkında kısa bilgiler verildikten sonra bu eserin Şeyhoğlu Sadrüddin Mustafa tarafından yapılan tercümesi bağlamında Türklerden nasıl bahsettiği üzerinde durulacak; daha sonra -diğer tercümeleden de yararlanarak- metinde iki kez geçen ve Türkçe metinlerde daha önce tespit edilmemiş olan "Türkelmäş" kelimesinin yapısı ve anlamı hakkında durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: *Kabus-nâme*, Türk, Eski Anadolu Türkçesi, Fars edebiyatı, Türk edebiyatı

THE VIEW TO TURKISH IN QABUSNAME WHICH IS PERSIAN CLASSIC AND UPON THE WORD OF TURKELMIS

ABSTRACT

Qabusname, is a kind of travelogue book written in Persian Language by Alexander's son Keykavus in 1082 on behalf of his son Gilan Shah. This work that comprises from fourty chapters occupies lots of fundamental and beneficial instructions that can be applied in any field in daily life. Some of those informations are about playing chess, larking, bathing, hunting, playing ball, having a concubine and slave, understanding horse breeds, medicine, astrology, sciences such as geometry, and being prepared for the administrative authority like becoming vizier or king.

Qabusname which is one of the basic pieces of Persian Literature is translated six times to Turkish Language in Old Anatolian Turkish Epoch that embraces from 13 century till 15century by different translators: 1.The first translation of which the translator is unknown, 2.The translation of Şeyhoğlu Sadrüddin, 3.The translation of Akkadioğlu, 4. The poetic translation of Bedr-i Dilşad: *Muradname*, 5.The translation of Mercüme Ahmed, 6. The second translation of which the translator is unknown.

In Qabusname's various chapters Turkish people are mentioned as unfavourable. In this article after given some informations about Qabusname and it's Turkish translations it will be

* Akdeniz Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, enfeldogan@akdeniz.edu.tr, enfeldogan@gmail.com, Orcid ID: 0000-0002-8473-0259

stressed on how it mentioned Turkish people as to translations which done by Seyhologu Sadruddin Mustafa; and then will be emphasized on the meaning and structure of word of Türkelmäş -taking advantage of it's other translations- which passed two times in text and unascertained yet in Turkish texts before.

Keywords: Qabusname, Turkish, Old Anatolian Turkish, Persian literature, Turkish literature

GİRİŞ

Oğuzların Anadolu'ya gelişinden hemen sonra yani 12. yüzyılda, Oğuz Türkçesiyle eser yazılıp yazılmadığı konusunda bir bilgiye bugün sahip değiliz. 13. yüzyılda Yunus Emre, Hoca Dehhani ve Hacı Bektaş-ı Velî gibi müelliflerin kaleme aldığı eserler ise elimizdedir. Ayrıca bu dönemde Mevlânâ ve oğlu Sultan Veled tarafından yazılmış Türkçe beyitleri de zikredebiliriz.

Anadolu Selçuklu Devleti'nin yıkılıp çeşitli beyliklerin ülkenin farklı kesimlerinde hükümrân oldukları 14. yüzyılda Anadolu'da birçok eser telif edilmiştir. Ayrıca birçok dinî, ilmî ve edebî eser, Arapçadan ve özellikle de Farsçadan Türkçeye çevrilmiştir. Bu yüzyılda ilk akla gelen edebî şahsiyetler Hoca Mesud, Âşık Paşa, Gülşehrî, Şeyyad Hamza ve Şeyhoğlu Sadruddin Mustafa gibi isimlerdir.

14. yüzyılda Türkiye coğrafyasında yapılan tercümelere den biri de *Kabus-nâme*'dir.

Kabus-nâme Fars dili ve edebiyatının temel eserlerinden biri olup Emîr Unsuru'l-Ma'âlî Keykâvus bin İskender bin Kâbûs bin Veşmgîr tarafından hicrî 475 / miladi 1082 yılında oğlu Gîlân Şah için kaleme alınmıştır. Nasihatname-siyasetname türünde olan bu eserin müellifi Keykâvus bin İskender, İran'ın Taberistan ve Gurgân eyaletlerinde hüküm süren Ziyâîler hanedanına mensuptur.

Enderznâme, *Pendnâme*, *Nasîhatnâme* ve *Kitâbu'n-Nasîhat* adlarıyla da bilinen eser *Kabus-nâme* adıyla yaygınlık kazanmıştır.

Eser bir mukaddime ve kırk dört bölümden oluşmaktadır. Bu bölümler yemek öğünleri, meclis ve işret adabı, satranç oynamak, latife yapmak, konuk olmak ve konuk ağırlamak, yıkanmak, av avlamak, top oynamak, cariyeye ve köle almak, tıp, astroloji, hendese ve benzeri ilimlere vâkıf olmak, padişahlık ve vezirlik makamlarına hazır olmak gibi hayatın her alanından muhtelif bilgileri içermektedir.

"Bu eser amelî felsefenin bir hülasasıdır. Kırk dört fasıla ayrılmıştır. En mühim kısmı ahlâka, ev ve aile idaresine ve birçok mühim esnaf mesleklerinin tahliline ayrılmıştır. Halbuki siyaset birkaç fasıllık yer tutmaktadır. Mevzuun işlenişinde müellifin kısmen Yunan ahlakına dayandığı muhakkaktır. Oradan mesela ahlâkta itidal gibi bazı esaslı mefhumlar da almıştır. Buna mukabil, izah usulü ve misalleri tamamen İran menşelidir (Plessner 1952: 631-632)."

Eser, eski Fars kültürünü oluşturan unsurlar hakkında önemli bilgiler içermesi bakımından da önemlidir:

"Kabus-nâme, tarihî ve edebî değerinin yanında eğitim ve öğretim açısından da yararlanabilecek önemli kaynaklar arasında yer almaktadır. Klasik İran ve İslâm tarihi konusunda bilgilere de yer ayıran eser, aynı

zamanda ilk İslâmî devirlerden eserin yazılış tarihine kadar geçen dönemde yaşamış bilginlerden, şairlerden ve ünlü şahsiyetlerden de bahsetmiştir. İran'ın Moğol öncesi döneme ait ahlâkî yapısı, gelenek ve görenekleri, sosyal ve siyasî durumunu en iyi yansıtan eserlerden *Kabus-nâme*, Moğol öncesi İslâm medeniyetinin değerlerini daha sonraki dönemlere aktarması yanında aynı zamanda Farsça nesrin en güzel, en akıcı ve nitelik açısından da birinci derecede yer alan ürünleri arasında sayılmaktadır. Eserin bir diğer önemli özelliği de misafirperverlik, yeme içme adabı, çocuk eğitimi vb. İran geleneklerine de yer vermesidir (Yıldırım 2001: 452-453)."

Dönemin anlayışına uygun olarak anlatılan konuları destekleyen, açıklayan ayet, hadis, atasözü gibi unsurlara da eserde yer verilmiştir.

Kabus-nâme İran'da ilk olarak Rızâ Kulı Han tarafından neşredilmiş (Tahran 1285 / 1868), daha sonra çeşitli tarihlerde yirmiyeye yakın baskısı yapılmıştır. Mercüme Ahmed tercümesi Abdülkürun Şirvânî vasıtasıyla 1298'de (1880) Kazan'da yayımlanmıştır. Ayrıca Kayyum Nâsırî tarafından Kazan lehçesine çevrilip iki defa basılmıştır (Kazan 1884, 1898). *Kabus-nâme*'yi H. F. von Diez Almanca'ya (*Buch des Kabus*, Berlin 1811), A. Querry Fransızca'ya (*Le Cabous Nâme*, Paris 1866), Reuben Levy İngilizce'ye (*A Mirrof for Princes*, London 1951), Emin Abdülmecid-i Bedevî Arapçaya (*Kitâbu'n-Nasîhat el-ma'rûf bi'smi Kabus-nâme*, Kahire 1378/1958) çevirmiştir (Kurtuluş 2002: 357). Eser, SSCB Bilimler Akademisi muhabir üyesi Y. E. Bertel's tarafından Rusçaya tercüme edilmiştir (*Kabus-nâme*, 2. bs., Moskova 1958).

Bu eser Eski Anadolu Türkçesi döneminde farklı mütercimler tarafından altı kez Türkçeye tercüme edilmiştir: 1. Mütercimi bilinmeyen ilk çeviri, 2. Şeyhoğlu Sadrüddin çevirisi, 3. Akkadioğlu çevirisi, 4. Bedri Dilşad'ın manzum çevirisi: *Murad-nâme*, 5. Mercüme Ahmed çevirisi, 6. Mütercimi bilinmeyen ikinci çeviri.

1) Mütercimi bilinmeyen ilk çeviri (Yelkenci-Birnbaum nüshası):

Bu çevirinin tek nüshası sahaf Raif Yelkenci'de iken daha sonra Toronto'da Eleazar Birnbaum'un eline geçmiştir. Birnbaum çevirinin tarihini ortaya koymak için elindeki yazmanın filigranlarını temel almıştır. Birnbaum buna göre yazmanın filigranının boşluklu ve yatay satırlı olmasından dolayı bu eserin 1370-1386 yılları arasında yazılmış olabileceğini söyler ve bu tezini ispatlamaya yarayan birtakım veriler ortaya koyar (Birnbaum 1977: 11). Bilim dünyasına ilk defa Sadettin Buluç (1969) tarafından tanıtılan *Kabus-nâme* çevirisinin tıpkıbasımı E. Birnbaum (1981) tarafından yayımlanmıştır. Eserin başı ve sonu eksiktir. E. Birnbaum'un yayımlandığı bu nüsha üzerinde Aysel Güneş (2001) yüksek lisans tez çalışması yapmıştır.

2) Şeyhoğlu Sadrüddin çevirisi:

Kabus-nâme'nin bir diğer çevirisi Şeyhoğlu Sadrüddin tarafından, 1361-1387 yılları arasında Germiyanoğulları beyi olan Süleyman Şah için yapılmıştır. Bu çevirinin kaleme alınış tarihi belli değildir. *Kabus-nâme*'den sonra yazdığı *Hurşid-nâme*'yi Süleyman Şah için kaleme alan Şeyhoğlu, Süleyman Şah'ın H. 789 / M. 1387/88 tarihinde vefat etmesi üzerine eserini -aynı zamanda Süleyman Şah'ın damadı olan Yıldırım Bayezid Han'a takdim etmiştir (Akün 1979: 483). Diğer eseri *Marzubân-*

nâme'yi ise *Kabus-nâme*'den önce çevrildiğini bizzat Şeyhoğlu ifade etmektedir.¹ Bundan dolayı *Kabus-nâme*'nin tercüme ediliş tarihini Süleyman Şah'ın vefatından ve *Hurşîd-nâme*'nin kaleme alınmasından birkaç sene önceye götürerek 1380-87 arası olarak düşünebiliriz. 14. yüzyılın ikinci yarısında yapılan tercümenin 1459 yılında istinsah edilen nüshası, bugün Kahire Millî Kütüphanesi'nde bulunmaktadır. Harekeli nesih ile yazılmış bu nüsha, 107 varaktır.

Nüsha, *Tarama Sözlüğü*'ne girmemiş birçok kelimeyi (burguç "girdap", bilürsin- "bilmediği hâlde bildiğini iddia etmek", tarı- "sıkılmak" gibi) içermektedir. Nüshayı fonetik bakımdan değerli kılan öğelerden biri, hatta en önemlisi, 150 civarındaki kelimedede görülen "bir harfin üzerinde çift hareke kullanma" yoluna gidilmesidir. Bunu müstensihin, metni istinsah ederken Eski Anadolu Türkçesi döneminin temel özelliklerinden biri olan dudak uyumsuzluğu örneklerini metinde bırakmakla beraber, ikinci bir hareke kullanarak dudak benzeşmesinin varlığını okuyucuya hissettirme çabası olarak algılayabiliriz.

Bu eser Enfel Doğan (2010) tarafından ilim âlemine tanıtılmış ve daha sonra ilmî neşri yapılmıştır (2011a ve 2016).

3) Akkadioğlu çevirisi:

Üçüncü çeviri Akkadioğlu tarafından, Yıldırım Bayezid'in oğlu Emîr Süleyman'ın (Süleyman Çelebi, 1377-1411) veziri Hamza Bey için yapılmıştır. Bu çevirinin ikisi Türkiye'de diğeri İngiltere'de olmak üzere üç nüshası mevcuttur: a) Atatürk Kitaplığı, İstanbul Kitaplığı Bölümü, 170 KEY. b) British Library, Or. 7320. c) Millî Kütüphane, Adnan Ötügen İl Halk Kütüphanesi Koleksiyonu, 06 Hk 303.

Akkadioğlu'nun kimliği ve edebî şahsiyeti hakkında kaynaklarda bilgi yoktur. O, tercümeyi Emîr Süleyman'ın vezirlerinden Hamza Bey adına ve onun emriyle yaptığı için, bu eserin, fetret devrinde, 1402-1411 tarihleri arasında Edirne'de yazıldığını varsayıyoruz.

Bu eser Enfel Doğan (2011b) tarafından ilim âlemine tanıtılmıştır. Ali İhsan Yapıcı (2019) eserdeki atasözleri ve deyimler üzerine bir bildiri sunmuştur.

4) Bedr-i Dilşâd çevirisi:

Kabus-nâme'yi 830 (1427) yılında Bedr-i Dilşâd manzum olarak tercüme etmiştir. Eser Sultan II. Murad'a (1421-1451) sunulduğu için *Murad-nâme* adıyla da anılır. Bedr-i Dilşâd *Murad-nâme*'yi nazmederken *Kabus-nâme*'yi esas kabul etmekle birlikte, tamamen ona bağlı kalmamış, gerekli gördüğü yerlerde açıklamalarda bulunmuş, bölümler arasına alt başlıklarla ilaveler yapmış, bazen de kısaltma, çıkarma, birleştirme gibi tasarruflarda bulunmuş, böylece eser âdeta yeni bir telif olmuştur. *Murad-nâme*'deki 27, 28, 32, 44, 45, 47, 48, 50, ve 51. baplar *Kabus-nâme*'de yoktur. Aynı şekilde *Kabus-nâme*'deki 43. bap da *Murad-nâme*'de bulunmamaktadır. Zaten Bedr-i Dilşâd'ın, eserin *Kabus-nâme*'nin tercümesi olduğunu belirten bir ifadesi de yoktur (Ceyhan 1997: 44-50). Müellifin *Murad-nâme*'yi yazarken *Kabus-nâme*'den ne kadar etkilendiği, bu eserin bir intihal (aşırma) mi yoksa genişletilmiş bir çeviri mi olduğu meselesi ayrı bir çalışmanın konusudur.

¹ *Kabus-nâme*'de yer alan bu bilgiyi bilim dünyasına bir makaleyle duyuran, Zeynep Korkmaz'dır (1967: 267-278).

5) Mercüme Ahmed çevirisi:

Eserin Eski Anadolu Türkçesi döneminde yapılmış en tanınmış çevirisi Sultan II. Murad (1421-1451) adına Mercüme Ahmed b. İlyas tarafından, hicri 835 / miladi 1431-32 tarihinde gerçekleştirilmiştir. Mütercim, çevirinin mukaddime kısmında, eseri bizzat Sultan II. Murad'ın isteğiyle tercüme ettiğini ayrıntılı bir şekilde anlatır (Gökyay 1974: 3-4). Bu çevirinin Türkiye ve dünya kütüphanelerinde birçok yazma nüshası vardır.²

6) Mütercimi bilinmeyen ikinci çeviri (Londra nüshası):

Kabus-nâme'nin Eski Anadolu Türkçesi döneminde Türkçeye yapılmış bir çevirisinin daha mütercimi bilinmemektedir. Bu çeviri İngiltere'de British Library'dedir (Or. 11281, 89 varak, 15 satır, harekeli). Çevirinin yapılma sebebi, çeviri tarihi ve mütercimi hakkında eserde bir bilgi bulunmamaktadır. *Kabus-nâme*'nin Farsça aslı kırk dört bap iken bu çeviride kırk bir bap bulunmaktadır. Mütercim bazı bölümleri birleştirerek bölüm sayısını azaltmıştır.

Bu eser üzerinde, Enfel Doğan'ın danışmanlığı altında, Oğuz Samuk (2012) ve Fatih Deniz Akyüz (2015) yüksek lisans tezi hazırlamışlardır.

1. KABUS-NÂME'DE TÜRLERE BAKIŞ VE ESERDE TÜRLERLE İLGİLİ VERİLEN BİLGİLER

Türklerle Farsların yüzyıllardır bir mücadele içinde olduğu, bundan dolayı da çeşitli Türk ve Fars devletlerinin irili ufaklı yüzlerce savaş yaparak birbirine hâkimiyet kurmak istediği tarihî kaynaklarda kayıtlıdır. Özellikle Firdevsî'nin m. 1020 yılında tamamladığı *Şeh-nâme*'de Türk ülkesinden (Turan, Turan-zemin, şehir-i Turan), Türklerle Pers/Farsların arasındaki farklılıklardan ve benzerliklerden, aralarındaki savaşlardan ve mücadelelerden teferruatlı olarak bahsedilmiştir.

“*Şehnâme*'de asker olarak Türklere pek önem verilmemiş, bu konuda Firdevsî tarafgirane davranmıştır. Pers kültürünün Türk kültüründen üstün olduğu belirtilmiştir... *Şehnâme*'de Türklere hakkında birçok küçültücü duygu ve düşünceye de yer verilmiştir. *Şehnâme*'de hasım, düşman olarak gösterilen ve öyle olduğu kabul edilen Türklere hakkında objektif bir yargı söz konusu değildir. Türklere hakkında *Şehnâme*'nin verdiği bilgiler tarafgiranedir. (Kowalski 1983: 289-300)”

1082'de kaleme alınan *Kabus-nâme*'de Türklere hakkında fazla ve ayrıntılı bilgi mevcut değildir; verilen bilgiler de genellikle olumsuz niteliktedir.

Mesela aşağıdaki örnekte müellif, Türklere misafir etmemesi ve Türklere misafir olmaması konusunda öğlunu ikaz eder. Türklere konuk hakkını bilmediğini söyler. İmamların ve hafızların Türklere konuk olup döndükten sonra temizlenmek için bir hafta riyazet ettiklerini ifade eder.

On ikinci bâb, konuk olmağı ve konuk ağırlamağı bildürür.

... *Zinhâr ahmak Türki konuk edinme ve sen aña konuk olma ki anlar edeb bilmezler. Anlaruñ sohbetinden cân ürker. İmâmlar ve hâfızlar taşra Türke çıksa gürü gelicek bir hafta riyâzat ederler-idi. Anlar konuk hakkın bilmezler. Konuk hakkın ulu kişiler ve pâdişâhlar bilürler. (29b/2-6)*

² Mesela bk. Ankara Millî Ktp., nr. H. 941; TSMK, Hazine, nr. 1153; Nuruosmaniye Ktp., nr. 4096; British Library, Or, nr. 1181, 3219, 4130; Bibliotheque Nationale, Suppl. Turc, nr. 530.

Başka bir yerde, sarhoşlarla, Türklerle ve Çingenlerle tavla ve satranç oynamamasını oğluna öğütler. Zar yüzünden savaş etme ihtimalini ifade eder.

On üçüncü bâb, gengel eylemegi ve nerd ve şatranç oynamağı bildürür.

*... Eger senden ulu-y-ıla oynar-ısañ evvel mühreye sen yapışma. Ko, ne dilerse olsun. Ka'beteyni anuñ eline vër. Esrük-ile, **Türk-ile**, cığanlar-ıla, girân-cânlar-ıla oynama. Ka'beteyn nakşı-y-içün savaş étme. (31b/14 - 35a/2)*

Başka bir bölümde de köle veya cariye alacağı zaman Türk(leşmiş) almamasını, Acem ırkına mensup bir köle/cariye almasını, çünkü Türk(leşmiş)e huy öğretemeyeceğini ifade etmektedir (Makalenin asıl konularından biri olan bu cümleye aşağı kısımında temas edilecektir).

Yigirmi üçüncü bâb, kul karavaş almağı bildürür.

*... Çün bu gizlü 'illetleri gördün; âşikârasın dahı ara. Ağzı kokusın ve burnı kohusın ve kulağı berkligin ve dişi dibin gör; tâ seni aldamayalar. Andan gerü satun al. Ve çün alasin; sâlih kişilerden al ki senün evündeki sâlih ola. Ve 'Acemî bulıcak **T/türkelmiş** alma; zîrâ **T/türkelmişe** hûyuñ ögredemezsin. (47a/4-8)*

Kabus-nâme'de Türklere bahsedilen öteki bölümlerde ise olumlu veya olumsuz bir tavır takınılmadan bazı bilgiler verilmiştir. Bu bahislerde Türklerin bir cins olmadığı, her bir boyun tabiatının ve cevherinin başka olduğu, Kıpçakların bu boyların en kötü huylusu olduğu, Oğuzların huyunun hepsinden güzel olduğu, aynı zamanda Oğuzların mülayim ve itaatkâr olduğu ifade edilir. Halahî, Bahşı, Hoten'dekilerin hepsinden kahraman ve bela çekici olduğu da ilave edilir.

Bunu takip eden bahislerde Hintlilerin Türklere kötü ve çirkin olduğu ama Türklere vefalı oldukları belirtilir. Alanlar'ın, Slavların ve Rusların Türklere yakın olduklarını dile getirir.

Son olarak başka bir bölümde de ordusunu tek tipten ve tek kavme ait askerlerden oluşturmamasını öğütler ve dedesi Sultan Mahmud'un, ordusunda 1000 Türk, 1000 de Hint askeri bulundurduğunu; Türkleri Hintlilerle, Hintlileri de Türklerle korkuttuğunu ve bu sebeple iki taifenin de Sultan'a itaatkâr olduğunu ifade eder.

Yigirmi üçüncü bâb, kul karavaş almağı bildürür.

*... Bilgil éy oğul ki **Türk** bir cins olmaz. Ve her bir cinsün tabî'atı, gevheri ayruksı-dur. Oşbu dükeliden **Kıfçak** bed-hû olur. Ve **Oğuz** kamusından hûyı hoş olur, 'işret-cûy ve fermân-berdâr olur. Ve **Halahî** ve **Bahşı** ve **Hoten** dükeliden bahâdur olur ve kamudan belâ çekici olur...*

*Ammâ Hind bunun zıddı-dur. Nête ki **Türkde** eyülük var, Hindde yavuzluk var. Başları böyük, yüzleri yassı, gözleri küçük, burnı pûç, dişi todağı küççük. Şöyle ki bir nazar édicek gökçek görünmez. Bir kezden **Türk** gibi görünür; ammâ **Türkde** letâfet ve safâ vardır, anlarda yokdur. ... Ammâ **Türkten** vefâdâr olurlar. Ve efendilerine müşfik ve sevici olurlar. **Türkten** nefis olurlar.*

*Ammâ Saklabî ve Rusî ve Alanî yakındur **Türkten**. Ammâ anlaruñ dahı birkaç dürlü 'ayıbları olur. (45b/2 - 46a/2)*

Kırk ikinci bâb, pâdişâh-lık âyînin ve şartın bildürür.

... Çeriñ dükeli bir cins olmasun. Kankı pâdişâh ki anuñ leşkeri bir dürlü ola, ol dâyim kendü çerisine esir ola; zîrâ bir cins leşker biribiri-y-ile müttelik olur. Anları gëru kendüler-ile te'dîb êtmek olmaz. Dederñ Sultân Mahmûd rahmetu'llâhi 'aleyh biñ kul Türkden düzmiş-idi, biñ kul Hindden. Hindi Türk-ile korkudurđı, Türki Hind-ile; tâ iki cins dahı aña mutî 'olurđı. (92a/1-7)

Kabus-nâme'de, "963-1186 yılları arasında Horasan, Afganistan ve Kuzey Hindistan'da hüküm süren bir Müslüman-Türk hanedanı (Merçil 1996: 480)" olan Gazneliler Devleti'nden ve bu devletin en kuvvetli hükümdarı Sultan Mahmud'dan 3a/4, 34b/10, 58a/15, 58b/4, 58b/6, 58b/10, 58b/14, 81b/3, 81b/8, 81b/12, 82a/1, 82a/6, 82a/12, 88b/6, 92a/4) çokça bahsedilmekte, birkaç yerde de Sultan Mahmud'un oğlu Sultan Mesud (34b/10, 91a/2) ve Mesud'un oğlu Sultan Mevdûd'un (93a/15) adı zikredilmektedir.

Buradaki bilgilerden anlaşıldığına göre, *Kabus-nâme*'yi oğlu Gîlân Şah için kaleme alan Keykavus bin İskender'in karısı, yani Gîlân Şah'ın annesi, Sultan Gazneli Mahmud'un kızıdır.

"Senüñ ebeñ ki benüm anamdur, Şervîn oğlı Merzübân kızı-dur ki Merzübân-nâmeyi tasnîf etti, dâñâ-yı 'âlem-idi. Şervîn, melik-i 'âdil Enoşurvân kardaşudur. Anañ melik-i gâzî Sultân Mahmûd-ı Gaznevî kızudur. (3a/1-4)"

Yine Gazneli Mahmud'un oğlu Sultan Mesud'un Gîlân Şah'ın dayısı olduğu bilgisi de kitapta geçmektedir.

"Éy oğul! Tayıñ Sultân Mes'ûd rahmetu'llâhi 'aleyh pâdişâh-lığa oturđı. Bahâdurlığı, erligi, mürüvveti var-ıdı, ammâ el dutmak bilmez-idi. Dün ü gün karavaşlar-ıla işrete meşğûl-ıdı. Lâ-cerem mülki ve cânı ol yolda gitti." (91a/2-5)

Kabus-nâme'de Sultan Mesud'un oğlu Sultan Mevdûd için Gîlân Şah'ın dayısı olduğu bilgisi yer almaktaysa da aslında Erdoğan Merçil'in verdiği bilgiye göre Mevdud, Sultan Mesud'un oğludur (Merçil 1996: 482); yani Gîlân Şah'ın dayısının oğludur. Yine burada Keykavus bin İskender'in kısa bir süre Sultan Mevdud'un "has nedim"i olarak görev yaptığı da anlatılmaktadır.

"Şöyle eşittüm ki senüñ tayıñ Sultân Mevdûd zamânında ben Gazneye vardum. Baña yavlak 'izzet ve ikrâm etti. Çün birkaç gün geçdi. Sınamağ-içün hâs nedîmligin baña vërdi. Hâs nedîm oldur ki hîç vakt meclisinden hâlî olmaz. Ve dükeli vakt ta'âmda, şarâbda bile olur." (93a/14-93b/3)

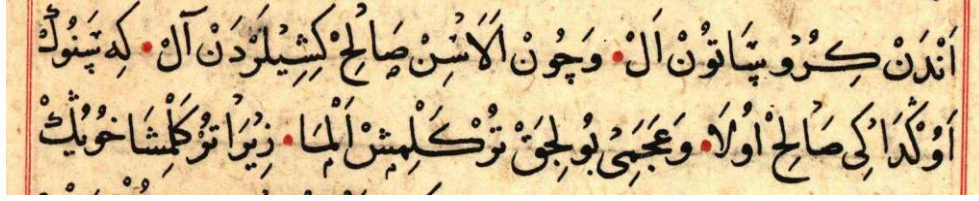
Kabus-nâme'de, Türk toprakları, Türk ülkesi anlamında kullanılan Turan, Turan-zemin gibi ifadelerle rastlanmamıştır. Çeşitli bahislerde, kıssalarda vb. Buhara (9a/15), Gazne (81b/10, 90b/5, 90b/7, 90b/8, 93a/15), Horasan (38a/13, 38b/6, 38b/11, 57b/8, 82b/3, 83a/9, 83b/10, 102b/2), Kaşgar (86a/15), Maveraünnehir (81b/4, 81b/6), Merv (98b/7) ve Semerkand (86b/14) gibi Türk yurtlarının ismi geçmektedir; ancak bu kısımlardan, o zamanki Türk kültürü hakkında çok fazla bilgi edinme imkânı yoktur. Sadece o dönemin bazı âdetleri hakkında küçük noktalara temas edilmiştir:

"Eger av sever-iseñ toğan avın eyle, pârs ve it bile al. Hem av avlamış olasın ve hem muhâtaradan êmin olasın. Ve toğan avın pâdişâhlar iki dürlü avlarlar: Horâsân pâdişâhları kendü eli-y-ile uçurmazlar. 'Irâk pâdişâhları kendüler uçururlar. İkkisi dahı eyüdü. (38a/11-15)"

“Güci yéttükçe kendü insâf vére, kimseden insâf almaya. Ve hâssa Isfahân dervîşleri insâf alurlar, insâf vérmezler. Ve Horâsân dervîşleri insâf alurlar, insâf vérürler. Ve Pârs dervîşleri ne insâf alurlar ve ne insâf vérürler. Ve Taberistân dervîşleri insâf vérürler, insâf almazlar. Êşittüm ki evvel sofî-lık Pârsda belürdi. (102b/1-5)”

2. “TÜRKELMİŞ” KELİMESİ ÜZERİNE

Kabus-nâme’nin Şeyhoğlu Sadrüddin tarafından yapılan tercümesinin, “*kul karavaş almağı bildürür*” başlıklı 23. babında şöyle bir bölüm vardır:

Ve çün alasin; sâlih kişilerden al ki senüñ evündeki sâlih ola. Ve ‘Acemî bulıcak Türkelmiş alma; zîrâ Türkelmişe hûyun öğredemezsin. Ve kula karavaşa şehvet gözi-y-ile bakma ki ol vakt çirkîn dahî gökçek görünür. Şehvetün sâkin édüp bak. (Şeyhoğlu, 47a/4-9)

Burada geçen **Türkelmiş** kelimesinin yapısını ve anlamını tartışmak istiyoruz. Diğer çevirilerde bu ibarenin nasıl geçmekte olduğuna bakılacak olursa, durum şu şekildedir:

Murad-nâme, beyit: 7600-7606

Ne-kim kul karavaş satun alasin

Dilersen-ki râhat olup kalasin

Kişiler kapusından al cehd idüp

Gönülden olaruñ ile ‘ahd idüp

Ağın var iken itmegil i’tibâr

Dil öğrenmiş[s]e almagıl zinhâr

Anuñ-çün kim eclâfa kulluk iden

Bilimez gelen kimdürür ya giden

*Eger **Türkemiş** ise hod hûyını*

Komaz oynar öğrendügi oyunu

Gözün kızmış iken karavaş ya kul

Satun alma sonra olursın melûl

Bir ayruk yire sarf kıl şehveti

Ki def’ idesin gelicek âfeti (Ceyhan 1997: 888-889)

Mütercimi Bilinmeyen İkinci Çeviri, 47a/2-9

Çün bunları göresin ma'lûm édinesin. Ne kul-kim alasin, sâlih kişiden al-kim sen-dahı salâh-ıla ola[sın.] Ve tâ 'acemî bulasin, **dil bilür** alma kim 'acemî kendü hûyuña öğretmege yarar, **dil bilen** öğretmege yaramaz. Ve şol vaktın kim şehvet sanja gâlib ola, kul karavaş alma kim ne-kadar zıst dahı olursa göziñe hoş görüne ol şehveti def' eyle, andan bunları almağa meşgûl ol. (Akyüz 2015: 39)

Mercüme Ahmed Çevirisi

Eyle olsa çün bu nişanların bildin ve gördün ki alacağın kul, ya karavaş tendürüsttür, al. Ve lâkin salih kişiden al, müfsit kişiden alma. Zira salih kişinin perverişin yiyen eyi olur ve müfsit kişinin perverişin yiyen hem müfsit olur. Pes eyi kişiden al kulu, ta ki evinde eyi ola ve kulluk ede. Ve yavuz kişiden alma, ta ki evinde yavuzluk etmeye. Andan sonra eğer acemi kul almağa imkân olursa cehdeyle acemi alagör. **Dil öğrenmişin** alma ki acemi kulu kendi huyuna öğretmek genezdir, **dili öğrenmiş**tense.

Andan sonra şehvet galip olup mahbup arzuladığın vakit kul veya karavaş satın alma, ta ki ol şehvet galebesin kendüzünden defetmeyince. (Gökyay 2007: 121-122)

Mütercimi Bilinmeyen İlk Çeviri, 74b/4-12

Çün kim içindeki rencin bildün, buğur daşındağı renci iste. Kokusu gibi ve burun kokusu gibi ve kulak çirgi gibi ve kulak büyüklüğü gibi ve dil revânlığı gibi ve diş eksüklüğü gibi hep uşbunları ihtiyâf eyle ve eyü kişiden al; ta kim senün katunđa mukbilliğı çıka. **Eger Pârsî, Gûyî, 'Acemî kul bulursañ alma. Bunlar kendü uslarına hoşnûd olurlar.** Vaktî ki sanja şehvet gâlib olıcak, katuña oğlan getürme; ta kim şehvet gözi bağlansun. (Güneş 2001: 38)

Akkadioğlu Çevirisi

Akkadioğlu bu kısmı tercüme etmemiştir.

Peki acaba *Kabus-nâme*'nin Farsça orijinal metninde bu kısım nasıl geçiyor? Şimdi buna bir bakalım:

“Ve tâ acemi yâbi, tâzî-gûy me-har, ki acemi râ be hûyi hod tevâni ber-âverden ve tâzî-gûy netevânî. (Unsurulmaalî / Bedevî 1956: 101)” Yani: “Ve Acem bulana kadar Arapça konuşan alma, zira Acem'i kendi huyuna sokabilirsin ama Arapça konuşanı sokamazsın.”

Burada işler karışmaktadır. Orijinal metinde “Arapça konuşan, Arap” manasına gelen ve belli başlı lügatlerde de “Arapça konuşan” anlamında karşılanmış olan “tâzî-gûy” kelimesi, 14 ve 15. asırda Türkçeye “Türkelmiş, Türkemiş” veya “dil öğrenmiş, dil bilür, dil bilen” diye nasıl çevrilmiş?

Steingass'ta (1892/1998: 275) *tâzî* ve *tâzî-gûy* kelimeleri şöyle geçmektedir:

tâzî: (according to some, derived from tâz, name of a son of Siamak, but more probably from tâkhtan), Arabic; an Arabian horse, a greyhound; an assault.

tâzî-go: Speaking Arabic.

Redhouse'ta (1890/1987: 476-477), *tâzî* maddesi var ama *tâzî-gûy* maddesi bulunmamakta. Ancak anlam yine "Arap, Arapça" şeklinde.

tâzî: 1. Arabian. 2. Arabic.

tâzî: 1. An Arabian. 2. The Arabic language. 3. The Greyhound. 4. An arabian horse.

"*Tâzî*"; *Burhan-ı Kâtı*'da, *Kamus-ı Türkî*'de "Arap" anlamında; *Mükemmel Osmanlı Lügati*'nde ve *Lügat-i Cûdî*'de ise hem "Arap" hem de "tazî" anlamındadır. Bu lügatlerin hiçbirinde "*tâzî-gûy*" maddesi bulunmamaktadır.

Tam burada *Lügatname-i Dehhoda*'daki bir bilgi bize bir parça yardımcı olmaktadır: Bu lügatin "*tâzî*" maddesinde bu kelimenin kimileri tarafından "taj" kelimesinden alındığının belirtildiği ve "göçmen, çadırda yaşayan" anlamına geldiği, sonradan anlamı daralarak sadece Arap anlamında kullanıldığı ifade edilmekte. Yani "*tâzî*" göçebe için kullanılırken sonraki devirlerde Arap anlamında kullanılmaya başlanmış. Bunun yanı sıra eski İranlılar Turan ve Maveraünnehr'deki yabancılara da *Tâzî* derlerdi. Hatta bazı kaynaklarda bu kelimenin daha sonra o bölgede Farsça konuşanlara verilmeye başlandığı ve Tacik'e dönüştüğü belirtilmektedir. Buradaki bilgidен "*tâzî*" ve "*tâzî-gûy*"un, eserin yazıldığı ve Türkçeye tercüme edildiği dönemde Türkler için de kullanılmış olabileceği kanaatine ulaşıyoruz.³

Bu durumda bu Farsça ibareyi şu şekilde Türkçeye çevirebiliriz: "*Ve Acem bulana kadar Türkçe konuşan alma, zira Acem'i kendi huyuna sokabilirsin ama Türkçe konuşanı sokamazsın.*"

Burada şu iki mesele ortaya çıkmaktadır:

1) Niçin Şeyhoğlu ve Bedr-i Dilşâd çevirilerinde "*tâzî-gûy*" karşılığı olarak "Türke-, Türkel-" denmiş de doğrudan doğruya Türk denmemiş? Çünkü "Türk" ve "Türkleşmiş" kelimeleri anlam bakımından birbirinden çok farklı. Maalesef net bir cevap veremiyor, sadece "Türk olmadığı hâlde zamanla Türkleşen kul/köle" anlamının akla geldiğini söylemekle yetiniyoruz. Ancak Şeyhoğlu'ndaki "Türkel-" ve Bedr-i Dilşâd'daki "Türke-" fiillerinin yapısının izahında bir sorun yok: "Türk" isim köküne /+el-/ ve /+e-/ isimden fiil türetme ekinin getirilmesiyle oluşmuş (az+al-, çoğ+al-, yön+el-, dik+el-, dar+al-; yaş+a-, oy(u)n+a, dil+e-, kan+a- gibi...). "Türk'e benzemiş, Türkleşmiş" anlamında bir kelime.

³ <http://www.vajje.com/search/index?query=%D8%AA%D8%A7%D8%B2%DB%8C> (21.09.2015) : "حسب بعضی: "مقابل را آن ه پیشه و ، نسبت به و خیمه و چادر به معنی تاز و تاز که له از ، است چادرن شدن به معنی اصلاً تازی که اند زده ک نند، ق شلاق و پ لاقی که چادرن شدن طوائف ، است چادرن شدن به معنی تازی و روس تان شدن به معنی دهقان پس . آرندهقان و است ب وده چادرن شدن مطلق به معنی اول بار ب حث مورد ک له حدس این طبق . باشد قاپ و تخ ته و ساکن که دهقان مقابل فارسی که له از ماخوذ تاش این و نامند تاش را عرب چ این مردم . است شده اطلاق عرب برف فقط تری خاص به معنی سپس و درید اندورد ایراند یان ب . توسط را عرب اول در چ این مردم که میدهند شان این و است چادرن شدن به معنی که تازی ست یا تازی می «تازی» یا «تاجیک» اجنبی به مردم قدیم از ایراند یان :آرد شناسی سد یک در بهار مرحوم .اند شناخته ایراند یان ب تازی ت لفظ «تازی» ، تازه دری زبان در ظلاف این بگ ویدند «عجم» یا «اعجمی» اعراب و «بربر» و یان چنانکه اند، گ فته و میگفتند «تاجیک» اجانب به و باقی قدیم لهجه ملوراءله نهر و توران در ولی گردید، اعراب خاص رف تهر فته و شد فارسی و شد ترکی زبان داخل معنی بهمان «تاجیک» لفظ ، سامان آن زبانان فارسی با آل تایه ترکی آن اخ تلاط از بعد ص 3 ج شناسی سد بک) . شد گ فته تاجیک و ترک و گردید اطلاق فارسی یان بر ک له این و خواندند «یکتاج» را زبانان (1 حاشیه 50) ."

2) Niçin Türkçe çevirilerin bazısında “tâzî-gûy” karşılığı olarak “Türkemiş, Türkelmış” yerine “dil öğrenmiş, dil bilür, dil bilen” denmiş?

Bu ikinci sorunun cevabını da maalesef net olarak veremiyoruz. Yani “Türkçe konuşan, Türk” anlamına gelebileceğini düşündüğümüz “tâzî-gûy”un bazı *Kabus-nâme* çevirilerinde niçin “dil öğrenmiş, dil bilen, dil bilür” diye Türkçeye çevrildiğinin izahını - şimdilik- yapamıyoruz.

Burada aklımıza şu geliyor: Acaba “Türk” kelimesinin “dil öğrenmek” ile ilgili bugün geçerliliğini yitirmiş bir anlamı mı var? Buna göre yine acaba Şeyhoğlu ve Bedri Dilşad’daki “Türkelmış” ve “Türkemiş” kelimelerini (“Farsçadan) başka (yabancı) bir dil öğrenmiş” anlamında mı kabul etmeliyiz?

SONUÇ

İran’ın Taberistan ve Gürgân eyaletlerinde hüküm süren Ziyârîler hanedanına mensup Emîr Unsuru’l-Ma’âlî Keykâvus bin İskender bin Kâbûs bin Veşmgîr tarafından oğlu Gîlân Şah için 11. yüzyılın sonlarında kaleme alınan ve nasihatname-siyasetname türünde bir eser olan *Kabus-nâme*’de Türkler hakkında fazla ve ayrıntılı bilgi mevcut değildir; verilen bilgiler de Türkleri hayli aşağılayıcı (29b/2-6) ve kitabın kendisine hitaben yazıldığı zatı Türklerle karşı dikkatli olması konusunda uyarıcı nitelikte olan ifadelerdir (31b/14-35a/2, 47a/4-8). Bu ifadeler İran’da ve Fars kültüründe Türklerle karşı mevcut olan rekabeti ve hasmâne tavırları yansıtır niteliktedir. Gîlân Şah’a; tek bir milletten değil de farklı kavimlere mensup askerlerden bir ordu oluşturmasının önerilmesi, dedesi Sultan Mahmud’un da bu şekilde yaparak ordusundaki Türkleri Hintlilerle, Hintlileri de Türklerle korkutarak zapturapt altına aldığı belirtilmesi de (92a/1-7) bu anlayışı gösteren ifadelerdir.

Kabus-nâme’de Türkler hakkında herhangi olumlu veya olumsuz bir ifade içermeyip onları tanıtıcı ve kategorize edici nitelikte (*Türklerin bir cins olmadığı, her bir boyun tabiatının ve cevherinin başka olduğu, Kıpçakların bu boyların en kötü huylusu olduğu, Oğuzların huyunun hepsinden güzel olduğu, aynı zamanda Oğuzların mülayim ve itaatkâr olduğu* gibi) bilgileri içeren bahisler de mevcuttur (45b/2-46a/2). Bu bahisler de yine Gîlân Şah’ın ezeli rakip Türkleri tanımalarına ve ileride hükümdar olduğu vakit onlara karşı tedbir almasını sağlamaya yöneliktir.

Taramalarımız sonucunda tarihî Türk lehçelerinin temel metinlerinde, etimolojik sözlüklerde ve Türk Lehçeleri Sözlüğü’nde “Türke-, Türkel-, Türkelmış” kelimelerini bulamadık. İki ayrı metinde geçtiği ve yukarıda da eski harflerle verildiği üzere Şeyhoğlu nüshasındaki harekeli veri çok net olduğu için bu kelimelerin yanlış okuma kaynaklı bir hayalet kelime veya gölge ad (ghost word) olmadığı kanaatindeyiz. Ancak sadece bir metinde tespit edilebildikleri için bunların birer hapax [*bir kezlik*: Ancak bir defa kullanılmış (kelime) veya tek bir kelimedede görülen (şekil).] olduğunu söyleyebiliriz.

“Dil öğrenmiş, dil bilen, dil bilür” kelimelerinin yapı ve anlam bakımından bir sorunu olmamakla birlikte bağlamdaki yerini ve niçin “Türke-, Türkel-” fiillerinin yerine kullanıldıklarını tespit edebilmiş değiliz.

Makaleyi bir sonuca bağlarken bir meseleyi daha tartışmak gerektiği kanaatindeyiz. Bu metindeki “acemî” ve “türkemiş” kelimeleriyle bir millet adının kastedilmemiş olabileceği; “acemi” kelimesinin “işinde, mesleğinde yeni olan, toy”

anlamında kullanılarak “türkelmiş” kelimesiyle de “işinde ustalaşmış, çok bilmiş, çok bilgili” anlamlarının hedeflenmiş olabileceği de ihtimal dâhilindedir.⁴ Bu ihtimal kabul edilirse metin şöyle anlaşılmalıdır: “Ve ‘acemî bulıcak türkelmiş alma; zîrâ türkelmişe hûyün öğredemezsin. / *Ve toy, acemi kul alacağına çok bilmiş, ustalaşmış kul alma; zira çok bilmişe kendi tarzını öğretemezsin.*” Her ne kadar Farsça orijinal metindeki “tâzî-gûy” kelimesi bir millet adına karşılık geliyor, Şeyhoğlu çevirisinin “kul-karavaş almayı bildiren 23. bâbındaki bağlamda, alınacak kulla ilgili birçok millet isminin dile getiriliyor ve de tarihsel Türkçe sözlüklerde “türkelmiş” kelimesinin kökü olan “türk”ün anlamları arasında [güç, kuvvet; vakit, gençlik çağının ortasında olan genç (Gülensoy 2007: 948) güzel, civan (YTS 1983: 215); köylü (Paçacıoğlu 2006: 595)] “usta, bilmiş, becerikli vb.” gibi bir anlam bulunmuyorsa da, -şimdilik- “türkelmiş” kelimesinin “işinde ustalaşmış, çok bilmiş vs.” şeklinde karşılanması makul ve mümkün görünmektedir.

KAYNAKLAR

- AKÜN, Ö. Faruk (1979), “Şeyh-oğlu”, *İslâm Ansiklopedisi*, C. XI, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul, s. 481-485.
- AKYÜZ, F. Deniz, (2015), *Mütercimi Bilinmeyen İkinci Kabus-nâme Tercümesi (44a-90b) (Metin-Dil İncelemesi-Sözlük)*, İstanbul Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi.
- AYAN, Hüseyin (1979), *Şeyhoğlu Mustafa, Hurşîd-nâme (Hurşîd ü Ferahşâd), İnceleme-Metin-Sözlük-Konu Dizini*, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Basımevi.
- BIRNBAUM, Eleazar, (1977), “A Lifemanship Manual: The Earliest Turkish Version of the Kâbûsnâme?”, *Journal of Turkish Studies*, Harvard University, C. I, s. 1-64.
- BIRNBAUM, Eleazar, (1981), *Mütercimi Mechul İlk Türkçe Kabusname*, Harvard University.
- BULUÇ, Sadettin, (1969), “Eski Anadolu Türkçesiyle Bir Kabus-nâme Çevirisi”, *TDAY-Bellekten*, 1969, s. 195-200.
- CEYHAN, Adem, (1997), *Bedr-i Dilşad’ın Murâd-nâmesi*, Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- DOĞAN, Enfel, (2010, 2013), “Şeyhoğlu Mustafa’nın Kabusnâme Tercümesi ve Eserdeki Fonetik Unsurlar Üzerine Bazı Tespitler”, *Uluslararası Eski Anadolu Türkçesi Araştırmaları Çalıştayı Bildirileri (1-2 Aralık 2010, İstanbul Üniversitesi)*, (Ed. Mustafa Özkan-Enfel Doğan), s. 85-114.
- DOĞAN, Enfel, (2011a), *Şeyhoğlu Sadrüddin’in Kabus-nâme Tercümesi, Metin-Sözlük-Dizin-Notlar-Tıpkıbasım*, İstanbul: Mavi Yayıncılık.
- DOĞAN, Enfel, (2011b), “Emir Süleyman Dönemi Şairlerinden Akkadioğlu’nun Kâbûsnâme Tercümesi ve Nüshaları Üzerine”, *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi / Journal of Modern Turkish Studies*, C. VIII, S. 1: s. 7-24.

⁴ Bu ihtimali düşünmemize vesile olan sayın Prof. Dr. Orhan Kemal TAVUKÇU ve Prof. Dr. Mehmet ÇERİBAŞ’a teşekkür ederim.

DOĞAN, Enfel, (2016), *Keykavus bin İskender bin Veşmgir, Kabus-name (Giriş-Notlar-Metin-Sözlük/Dizin-Tıpkıbası)*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

GÖKBİLGİN, Tayyip, (1979), "Süleyman Çelebi", *İslâm Ansiklopedisi*, C. XI, s. 179-182.

GÖKYAY, Orhan Şaik, (1974), *Keykâvus, Kabusname (tz: Mercimek Ahmed)*, İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.

GÜLENSOY, Tuncer, (2007), *Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

GÜNEŞ, Aysel, (2001), *Kabusname'nin Bilinen İlk Türkçe Çevirisi (Giriş-Metin-Dizin)*, Marmara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi.

KORKMAZ, Zeynep (1966), "Kâbus-nâme ve Marzuban-nâme Çevirileri Kimindir?", *TDAY-Belleten*, Ankara 1967, s. 267-278.

KOWALSKI, Tadeusz, (1983), "Şehnâme'de Türkler", (çev. Harun Güngör), *Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S. 1: s. 289-300.

KURTULUŞ, Rıza, (2002), "Keykâvus b. İskender", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, C. XXV, s. 357.

KÜLTÜRAL, Zuhal, (2010), "Şâhnâme (Türkçe Tercümelere)", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, C. XXXVIII, s. 290-292.

MERÇİL, Erdoğan, (1996), "Gazneliler", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, C. XIII, s. 480-484.

PAÇACIOĞLU, Burhan, (2006), *Türkçenin Söz Dağarcığı*, Ankara: Bizim Büro Basımevi.

PLESSNER, Martin, (1952), "Keykâvus, Kaykâ'ûs b. İskandar b. Kâbûs b. Vaşmgîr 'Unsur al-Ma'âlî", *İslâm Ansiklopedisi*, C. VI, s. 630-631.

REDHOUSE, James Willam, (1890/1987), *A Turkish and English Lexicon*, Beyrut.

SAMUK, Oğuz, (2012), *Mütercimi Bilinmeyen İkinci Kabus-nâme Tercümesi (1b-43b) (Metin-Dil İncelemesi-Sözlük)*, İstanbul Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi.

STEINGASS, Ferdinand, (1892/1998), *A Comprehensive Persian-English Dictionary*, Beyrut.

Unsurulmaâli Keykâvus bin İskender bin Kâbus bin Veşmgir bin Ziyâd, (1335/1956), *Kitâb-ı Nasihat-nâme, Kabus-nâme*, (Tashih, mukaddime ve haşiyeler: Emin Abdülmecid-i Bedevî), Tahran.

YAPICI, Ali İhsan, (2019), "Akkadioğlu'nun Kabusname Tercümesinde Atasözleri ve Deyimler", *XI. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu Bildiri Kitabı*, (Ed. Serkan Şen - Mediha Mangır), s. 174-186.

Yeni Tarama Sözlüğü, (1983), (Düz. Cem Dilçin), Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

YAVUZ, Kemal, (1991), *Şeyhoğlu, Kenzü'l-Küberâ ve Mehekkü'l-Ulemâ (İnceleme-Metin-İndeks)*, Ankara: AKM Yayınları.

YAVUZ, Kemal, (2010), "Şeyhoğlu", *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. XXXIX, Ankara, s. 88-89.

YILDIRIM, Nimet, (2001), *Fars Edebiyatında Kaynaklar*, Erzurum.

<http://www.vajje.com/search/index?query=%D8%AA%D8%A7%D8%B2%DB%8C>
(21.09.2015)